

E. Onderzeedienst (OZD)³⁰

OZD 1 09-10-1939 Hr.Ms. O 20

Op 2 oktober 1939 vertrokken het artillerie-instructieschip Hr.Ms. Van Kinsbergen en de onderzeeboten Hr.Ms. O 15 en O 20³¹ vanuit Den Helder naar de West. Halverwege de Atlantische Oceaan belandden de schepen na een week in een zware storm. *Matroos W. Termorshuizen*, bemanningslid van de O 20, kreeg opdracht enige werkzaamheden aan dek te verrichten. Hij is daarbij buitenboord geslagen en vanwege de hoge zeegang niet meer gezien. Er werd nog geruime tijd naar de drenkeling gezocht, maar zonder resultaat.

OZD 2 06-03-1940 Hr.Ms. O 11

Tijdens opnamen voor de film “Ergens in Nederland” op 6 maart 1940 werd de onderzeeboot Hr.Ms. O 11 in de havenmond van Den Helder door het bewakingsvaartuig Hr.Ms. BV 3 (ex-sleepboot “Amsterdam”) aangevaren en zonk onmiddellijk. Drie bemanningsleden kwamen daarbij om het leven: *sergeant-torpedomaker G.L. Logmans*, *sergeant-telegrafist F.W.J. Steenvoort* en *koksmaat O. Postma*.

OZD 3 20-06-1940 Hr.Ms. O 13

Op 12 juni 1940 vertrok de onderzeeboot Hr.Ms. O 13 vanuit Dundee voor haar eerste Noordzeepatrouille. Op 19 juni werd de boot teruggeroepen, doch zij is niet teruggekeerd. Vermoedelijk is de Hr.Ms. O 13 een dag later op de Noordzee ter hoogte van Great Fisher Bank geramd door de Poolse onderzeeboot “Wilk” en als gevolg daarvan met man en muis vergaan. De 34 opvarenden, onder wie 3 Britten, werden vermist.

Naar één van de vermisten, *matroos J. Nagelbout*, is in Bakhuizen een straat vernoemd.

OZD 4 19-11-1940 Hr.Ms. O 22

De onderzeeboot Hr.Ms. O 22 verliet op de namiddag van 5 november 1940 Dundee voor het uitvoeren van een patrouille. Het patrouillegebied was de westkust van Noorwegen. Op 19 november kwam zij op ongeveer 40 mijl ten zuidwesten van de Noorse kust door onbekende oorzaak tot zinken. Daarbij kwamen 46 opvarenden om het leven, onder wie 3 Britse marinemannen van de verbindingdienst.

OZD 5 15-12-1941 Hr.Ms. O 16

In de Zuid-Chinese Zee, op weg naar Singapore, werden op de hondewacht van 15 december 1941 door de onderzeeboot Hr.Ms. O 16 zoeklichten waargenomen. De commandant, *luitenant ter zee A.J. Bussemaker*, wijzigde koers en voer in de richting van het licht. Toen de boot deze koers ongeveer een half uur had aangehouden vond er tegen 02.30 uur een hevige explosie plaats. De O 16 was op een mijn gelopen en zonk binnen een minuut. Met de boot gingen 36 opvarenden³² ten onder. Tijdens de explosie bevonden zich zes personen op de brug. Zij kwamen allen in het water terecht en trachtten zwemmend de wal te bereiken. Van hen slaagde alleen kwartiermeester C. de Wolf daarin. De anderen zijn door uitputting verdronken.

Op 19 augustus 1960 is een ondiepwatermijnenveger naar *Bussemaker* vernoemd.

OZD 6 19-12-1941 Hr.Ms. O 20³³

Bij een patrouille in de Golf van Siam werd de op periscoopdiepte varende onderzeeboot Hr.Ms. O 20 op de dagwacht van 19 december 1941 op ongeveer 25 mijl oost van Kota Baroe (oostkust Malakka) gepeild door Japanse torpedobootjagers. Tijdens het wegduiken werd de boot al bestookt met dieptebommen die echter weinig schade aanrichtten. De boot werd op een diepte van 42 meter op de grond gelegd. Naar later bleek, was dat te diep voor de Japanse dieptebommen die waren ingesteld op dertig meter. Tegen het vallen van de avond werd op de O 20 voor het laatst schroefgeruis gehoord. Doordat de batterijen bijna leeg waren en er bovendien zuurstofgebrek was ontstaan, werd de boot in de avond aan de oppervlakte gebracht. Vervolgens werd met vol vermogen oostwaarts gekoerst. Na ongeveer twintig minuten werd de O 20 ontdekt door een vijandelijke jager, die het vuur op de onderzeeboot opende. De commandant gaf order het schip te verlaten en de boot tot zinken te brengen. Met de diesels op volle kracht verdween de boot in de diepte. Toen de bemanning met zwemvesten om in het water lag, stoomde de Japanner met hoge vaart dwars door de zwemmende groep. Op korte afstand wierp de jager nog dieptebommen. Toen ‘s avonds onder de drenkelingen appèl werd gehouden, bleken zeven bemanningsleden, onder wie de commandant *luitenant ter zee P.G.J. Snippe*, te ontbreken. De volgende dag werden de overlevenden opgepikt door de

Japanse torpedobootjager Uranami die hen naar Indo-China bracht. Op 22 december moesten de gevangenen overstappen op een rivierboot voor verder transport naar Saigon. Op 10 januari 1942 werden de mannen van de O 20 met een vrachtboot via Hainan naar Hongkong getransporteerd, waar zij twaalf dagen later aankwamen. Vervolgens werden zij in het plaatselijke gevangenkamp North Point ondergebracht.

Als gevolg van ziekte en ontberingen overleed op 14 december 1942 in dit kamp de *majoor-monteur J. van Steenwijk*.

OZD 7 21-12-1941 Hr.Ms. K XIII

Eind 1941 lag de onderzeeboot Hr.Ms. K XIII afgemeerd in de Naval Base te Singapore. Er moesten enige noodzakelijke reparaties worden uitgevoerd. Doordat de bemanning tijdelijk aan de wal was ondergebracht, lag de boot onbemand en afgesloten. Op 21 december 1941 zouden drie bemanningsleden op de achtermiddag een ronde over de boot maken. Daartoe maakten zij het voorluik open en daalden af in de boot. Eén van hen ontstak de elektrische verlichting. Op dat moment volgde een ontploffing. Het bleek dat bij het laden van de verouderde batterijen, waarvan de capaciteitstoestand onvoldoende was, een aanzienlijke gasontwikkeling in de boot was ontstaan. De drie matrozen werden door de hevige explosie vrijwel onmiddellijk gedood, terwijl de boot ernstig werd beschadigd.

OZD 8 24-12-1941 Hr.Ms. K XVII

Op 16 december 1941 kregen de onderzeeboten Hr.Ms. K XI en K XVII van de Britse Commander in Chief Eastern Forces opdracht om de toegangen tot de rivieren Kuantan en Pahang op de oostkust van Malakka te bewaken. Op 19 december werden de boten naar Singapore teruggeroepen. Zij werden daar op 21 december verwacht. De K XI liep op de gestelde datum binnen, de K XVII niet. Er restte op 25 december niets anders dan de K XVII als vermist³⁴ te beschouwen en aan te nemen dat de opvarenden enkele dagen eerder hun leven hadden verloren.

OZD 9 25-12-1941 Hr.Ms. K XVI

Op 25 december 1941 kreeg de onderzeeboot Hr.Ms. K XVI opdracht om van haar operatieterrein aan de noordkust van Borneo terug te keren naar Soerabaja. Daarna is niets meer van de boot vernomen. Later bleek dat de K XVI op de eerste Kerstdag ten noordwesten van Kuching, West-Borneo, in de Zuid-Chinese Zee door onbekende oorzaak is vergaan.

OZD 10 14-02-1942 O 21

Tijdens een onderhoudsperiode van de onderzeeboot Hr.Ms. O 21 op een werf te Grangemouth in Schotland werd de bemanning van de boot ondergebracht in het plaatsje Falkirk. Toen *matroos A. Breepoel* nabij het stadje een wandeling maakte, werd hij op 14 februari 1942 aangereden door een autobus. Zwaar gewond werd hij naar het plaatselijke ziekenhuis gebracht, waar hij enkele uren later aan zijn verwondingen overleed. Met militaire eer werd hij in Falkirk begraven.

OZD 11 18-02-1942 Hr.Ms. K VII

De onderzeeboot Hr.Ms. K VII lag bij het begin van de Japanse vijandelijkheden langs zij een ponton bij de onderzeebootsteigers van het Marine Etablissement te Soerabaja. De boot was, op de torpedo's na, volledig uitgerust. Op 18 februari 1942 was er luchtalarm en tijdens dat alarm dook de boot weg. Er bevond zich een bemanning van dertien personen aan boord. Tijdens de eerste aanvalsgolf van de Japanse bommenwerpers kreeg de boot twee bommen te verwerken. Bij dit drama kwamen alle opvarenden om het leven. De stoffelijke overschotten van twee van hen, *luitenant ter zee P.J. Mulder* en *matroos H.G. Boumans*, konden door duikers worden geborgen.

OZD 12 04-03-1942 ME Soerabaja

Op 4 maart 1942 vergezelde de *luitenant ter zee der 1^e klasse C.A.J. van Well Groeneveld (RMWO)*, commandant van de onderzeeboot Hr.Ms. K XVIII, de chef van het torpedo-atelier, de *kapitein-luitenant ter zee J.J. van der Have*, op een tocht over het Marine Etablissement te Soerabaja. Zij inspecteerden of bepaalde objecten, zoals het oude torpedo-atelier, voldoende waren vernield. Tijdens hun bezoek aan het atelier explodeerde plotseling een springlading waarvan kennelijk de ontsteking niet op de ingestelde tijd had gewerkt. Beide officieren verloren het leven.

Op 28 april 1961 is een ondiepwatermijnenveger naar *Van Well Groeneveld* vernoemd.

OZD 13 13-04-1942 Hr.Ms. K XII

Korporaal-machinist P. Jongerling, opvarende van de onderzeeboot Hr.Ms. K XII, werd na het passagieren in Fremantle op maandagavond 13 april 1942 door een auto aangereden. Ten gevolge van dit ongeval overleed hij nog dezelfde dag. De volgende dag werd hij met militaire eer in Perth begraven.

OZD 14 04-10-1942 Screwsburry, VK

Op 4 oktober 1942 raakte de bij de onderzeedienst geplaatste *schrijver J. Sajet* tijdens een dienstreis per auto nabij Wolverhampton in het Verenigd Koninkrijk ernstig gewond. Hij overleed aan zijn verwondingen in het hospitaal te Shrewsbury en werd begraven op de plaatselijke joodse begraafplaats.

OZD 15 29-10-1942 ss Abosso

Ter vervanging van de verouderde onderzeeboten kon de Koninklijke Marine omstreeks half 1942 de beschikking krijgen over twee Britse boten van de "U"-klasse. De eerste werd op 7 november 1942 als Hr.Ms. Dolfijn in dienst gesteld. Voor de tweede, die "Haaï" zou gaan heten, was onvoldoende personeel in het Verenigd Koninkrijk aanwezig. Er werd besloten om in Australië een bemanning samen te stellen uit een aantal bemanningsleden van de K IX, K X en K XII. Met het ss Westernland van de Holland-Amerika Lijn vertrok de groep in de tweede helft van augustus van Sydney naar Zuid-Afrika. Via Durban arriveerde het schip op 4 oktober in Kaapstad. Op 8 oktober embarkeerde de Nederlandse marinemannen aan boord van het ss Abosso van de Britse Elder Dempster Line en vertrokken de volgende dag met dit ongeëscorteerde koopvaardijchip naar Liverpool. Op 29 oktober 1942 werd het schip in de Noord-Atlantische Oceaan tussen New Foundland en Ierland door de Duitse onderzeeboot U 575 tot zinken gebracht. 28 marinemannen verdwenen met de Abosso in de diepte. Slechts 31 overlevenden, onder wie 5 van de Koninklijke Marine, konden door de Britse korvet HMS Bideford worden opgepikt.

OZD 16 13-02-1943 Hr.Ms. K XII

Korporaal-telegrafist R. Davids, opvarende van de onderzeeboot Hr.Ms. K XII, werd gedetacheerd bij de NEFIS³⁵ en kreeg een jungletraining in Cairns, Australië. Tijdens de opleiding verdronk hij bij een landingsoefening op 13 februari 1943.

OZD 17 27-02-1943 Hr.Ms. Colombia

Op weg naar Colombo werd het onderzeebootmoederschip Hr.Ms. Colombia op 27 februari 1943 door de Duitse onderzeeboot U 516 in de Indische Oceaan nabij East London, Zuid-Afrika, getorpedeerd. Het schip had slechts weinig waterdichte compartimenten en zonk snel. Acht bemanningsleden kwamen bij deze ramp om het leven.

Ter herinnering aan de personeelsleden van de KNSM die tijdens de Tweede Wereldoorlog hun leven verloren, is op de eerste verdieping van het Scheepvaarthuis te Amsterdam een gedenkteken geplaatst. De naam van de aan boord van de Colombia geplaatste gemilitariseerde *matroos A.G. Arents* is daarop terug te vinden.

OZD 18 12-06-1943 Hr.Ms. K XV

In juni 1943 werd de onderzeeboot Hr.Ms. K XV op de Amerikaanse onderzeebootbasis te New London in Connecticut gereedgemaakt voor vertrek naar Dundee in Schotland. Op zaterdag 12 juni vond tijdens het aan boord nemen van torpedo's een ernstig ongeval plaats. Bij het hijsen van een torpedo brak de lijn waaraan deze was bevestigd. Het projectiel viel naar beneden en trof de eerste officier van de K XV, de *luitenant ter zee D. van Beusekom*. Hij was op slag dood.

OZD 19 16-09-1943 Hr.Ms. K XI

De onderzeeboot Hr.Ms. K XI lag in september 1943 voor onderhoud op de marinewerf te Bombay. Ten gevolge van een tragisch ongeval aan de wal op 16 september 1943 werd het bemanningslid van de K XI, de *luitenant ter zee J.J. Snaam*, zodanig verwond dat hij dezelfde dag in het hospitaal overleed.

OZD 20 11-04-1945 Dronrijp

De in Leeuwarden wonende *korporaal-machinist H. Harder* was in de meidagen van 1940 geplaatst bij de OZD. Na de capitulatie van Nederland werd hij op 14 juli 1940 "tijdelijk ontslagen" en dook hij onder. In november 1944 werd hij lid van een Knokploeg. Op 7 april 1945 werd hij door de Duitsers gearresteerd en als represaille voor een eerdere aanslag op de spoorlijn Leeuwarden-Harlingen, met tien andere verzetstrijders op 11 april te Dronrijp gefusilleerd.

Aan de voet van de brug over het Van Harinxmakanaal in Dronrijp bevindt zich een monument ter nagedachtenis aan deze elf gefusilleerden. De onthulling vond plaats op 11 april 1949.

OZD 21 20-10-1945 Hr.Ms. Tijgerhaai

Op 20 oktober 1945 werd door de Britse bewakingsdienst van Tandjong Priok bij kampong Kodja het stoffelijk overschot gevonden van de *kok* H. Kramer, opvarende van de onderzeeboot Hr.Ms. Tijgerhaai die in de Binnenhaven no: 1 in Priok lag afgemeerd. Uit onderzoek bleek dat Kramer in de nacht van 19 op 20 oktober door onbekenden om het leven is gebracht.

OZD 22 27-01-1955 Hr.Ms. Walrus

Tijdens oefeningen van het Smaldeel 5 in de Middellandse Zee raakte op 27 januari 1955 de *matroos* A.C. van Dael van de onderzeeboot Hr.Ms. Walrus vanwege de ruwe zee buitenboord. Een dag lang zochten de schepen van het smaldeel en de helicopters van Hr.Ms. Karel Doorman naar hem, echter zonder resultaat.